

ZA JAVNO RAZPRAVO

Odlomki iz Kritične analize delovanja političnega sistema socialističnega samoupravljanja

NADALJNJE SAMOUPAVNO OGRANIZIRANJE KRAJEVNIH SKUPNOSTI

Z izpopolnjevanjem samoupravnega organiziranja krajevne skupnosti je treba zagotoviti njen razvoj kot razvoj samoupravne skupnosti, v kateri delovni ljudje in občani zadovoljujejo skupne potrebe, uveljavljajo skupne interese in o tem sprejemajo samoupravne sklepe. Ustanavljanje in samoupravno organiziranje krajevne skupnosti se mora dosledno uveljaviti kot samoupravna pravica in dolžnost delovnih ljudi in občanov. Pri tem je treba upoštevati specifičnosti krajevni skupnosti v vaških, primestnih in mestnih naseljih. Nenehno in organizirano delovanje družbenopolitičnih organizacij je osnovni pogoj za nadaljnji razvoj samoupravne organizacije krajevne skupnosti, piše med drugim v Kritični analizi.

Samoupravno organiziranje krajevne skupnosti je treba izpolnjevati tako, da delovni ljudje in občani odločajo o uveljavljanju skupnih interesov in o solidarnem zadovoljevanju skupnih potreb in o vseh drugih zadevah neposrednega in vsakdanjega pomena za njihovo življenje in delo, ki jih je mogoče, glede na njihovo naravo, najbolj smotno reševati v krajevni skupnosti. To bo krajevno skupnost v praksi uveljavilo kot humano socialistično skupnost, ki z raznovrstnimi oblikami solidarnosti in samopomoči goji zaupanje in skrb za ljudi.

SPodbujati je treba večji vpliv uporabnikov na storitve

Spodbujati je treba k samoupravnemu povezovanju in organiziranemu sodelovanju delovnih ljudi in občanov ene ali več krajevni skupnosti kot porabnikov in uporabnikov komunalnih storitev ter delavcev organizacij združenega dela, ki opravljajo storitve v krajevni skupnosti, in s samoupravnim sporazumom opredeliti njihove vzajemne obveznosti, pravice in odgovornosti. Konkretno oblike in načini tega povezovanja in sodelovanja morajo biti odvisni od specifičnih potreb in interesov delovnih ljudi in občanov v krajevni skupnosti. Vpliv delovnih ljudi in občanov kot porabnikov in uporabnikov storitev se mora uveljaviti s sodelovanjem v upravnem organu teh organizacij združenega dela ali z ustanavljanjem posebnih skupnih organov, z različnimi oblikami njihove koordinacije ali s povezovanjem v okviru občine, z neposredno menjavo dela in različnimi oblikami samoupravnega interesnega organiziranja. V skladu z ustavo SFRJ in z Zakonom o združenem delu je treba z zakonom opredeliti načela družbenoekonomskih odnosov in sodelovanje organiziranih porabnikov v krajevni skupnosti in trgovskih organizacijah, kakor tudi pravico organiziranih porabnikov, da so obveščeni o gibanju in razmerjih cen ter o položaju posameznih dejavnosti v primarni delitvi.

STANOVALCI NAJ POSTANEJO POMEMBNEJŠI DEJAVNIK KRAJEVNE SAMOUPRAVE

Za vzdrževanje zgradb in stanovanj v družbeni lasti bi morali biti odgovorni stanovalci, ki v njih stanujejo, in o tem odločati v hišnih svetih, zborih stanovalcev, krajevni skupnosti in stanovanjskih silih. Osnovni pogoj za to je zagotavljanje ustrezne materialne podlage hišne samouprave, pri čemer morajo stanovalci razpolagati z delom stanarine, namenjenim za tekoče in investicijsko vzdrževanje stanovanjskih zgradb, in z večjo udeležbo lastnih sredstev stanovalcev. S tem bi se njihov položaj načeloma izenačil s položajem lastnikov stanovanj. Sestanki stanovalcev v stanovanjskih zgradbah in hišni sveti kot njihovi izvršni organi morajo postati pomemben dejavnik vseh samoupravnih odnosov in življenja v krajevni skupnosti, še zlasti pri: uresničevanju določenih nalog na področju splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite;

Ugotovitve kritične analize delovanja političnega sistema socialističnega samoupravljanja so opozorile na **nujnost radikalnih sprememb v praksi delovanja političnega sistema, kakor tudi na potrebo po njegovem dograjevanju.** Tako je med drugim zapisano v drugem delu analize, ki nosi naslov Predlogi. Objavljamo tiste izmed predlogov za razvijanje samoupravnega odločanja v samoupravnih organizacijah in skupnostih, ki se še posebej dotikajo področij delovanja socialistične zveze.

Za uresničevanje in nadaljne razvijanje samoupravnega organiziranja sta poleg dosledne uporabe in razvijanja ustavne zasnove temeljne organizacije združenega dela, delovne organizacije in drugih oblik organiziranja združenega dela ter poleg krepitve družbenoekonomskega položaja kmetov in razvijanja oblik njihovega samoupravnega organiziranja pomembna tudi nadaljne samoupravno organiziranje krajevni skupnosti ter ustavna zasnova in racionalizacija samoupravnega interesnega organiziranja. O omenjenih področjih povzemamo misli in predloge iz kritične analize.

te; razvijanju skrbi za otroke, stare in socialno ogrožene občane; negovanje tovariških in dobrih sosedskih odnosov; širšem obveščanju stanovalcev o akcijah, ki se organizirajo v krajevni skupnosti in občini; posvetovanju s stanovalci o predlogih, o katerih se odloča v organih krajevni skupnosti, občinske stanovanjske in drugih samoupravnih interesnih skupnosti, v občinski skupščini in drugih organih v občini, ki so pomembni za življenjske razmere delovnih ljudi in občanov v stanovanjski zgradbi in krajevni skupnosti. Tako bi delegacije spodbudili k delovanju in povezovanju v delegatske konference in druge oblike njihovega dela.

KRAJEVNE SKUPNOSTI IN ORGANIZACIJE ZDRUŽENEGA DELA BI MORALE BOLJ SODELOVATI

Pravočasno in učinkovito reševanje življenjskih problemov delavcev v kraju, kjer stanujejo, zahteva, da se delovni ljudje in občani v krajevni skupnosti in organizacijah združenega dela, katerih delavci živijo na območju te krajevne skupnosti, povezujejo in dogovarjajo. Trajna naloga SZDL in sindikata je, da spodbuja krajevne skupnosti in organizacije združenega dela k povezovanju in sodelovanju.

Vprašanja obojestranskega pomena na področju urejanja naselij, komunalnih dejavnosti, splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite, varstva okolja in drugih področij je treba reševati z nenehnim sodelovanjem delovnih ljudi in občanov, ki živijo v krajevni skupnosti, in temeljnih organizacij s sedežem na območju te krajevne skupnosti. S samoupravnimi splošnimi akti morajo določiti njihove medsebojne pravice, obveznosti in odgovornosti.

Odnose med krajevno skupnostjo in delavci v komunalnih, zdravstvenih in drugih organizacijah združenega dela, ki s svojim delom zadovoljujejo skupne potrebe delovnih ljudi in občanov v krajevni skupnosti, je treba razvijati na podlagi neposredne menjave dela, z direktnim sporazumevanjem organov krajevne skupnosti in ustrezne organizacije, s sodelovanjem predstavnikov krajevne skupnosti v upravnih organih teh organizacij ali njenih delegatov v skupščini krajevne skupnosti in na druge prikladne načine. Če je potrebno ali smotno, lahko delovni ljudje in občani kot uporabniki storitev in delavci v ustreznih organizacijah združenega dela kot dajalci storitev zaradi trajnejšega, boljše organiziranega in celovitejšega zadovoljevanja skupnih potreb ustanovijo, v okviru občinskih samoupravnih interesnih skupnosti, temeljne skupnosti ali enote (za območje ene ali več sosednjih skupnosti), v katerih uveljavljajo svobodno menjavo dela in sporazumno odločajo o drugih skupnih interesih, piše med drugim v kritični analizi.

USTAVNA ZASNOVA IN RACIONALIZACIJA SAMOUPRAVNEGA INTERESNEGA ORGANIZIRANJA

Samoupravne interesne skupnosti praviloma ustanovljajo delovni ljudje prostovoljno, da bi smotno zadovoljevali svoje osebne in skupne potrebe in interese, z zakonom

pa se lahko samo izjemoma določi obvezno ustanavljanje, kadar je to, v skladu z ustavo, potrebno zaradi zagotovitve posebnega družbenega interesa.

Ustvarjanje možnosti za razvoj samoupravne zasnove SIS zahteva, da se z ustavo in zakonom točno razmeji odnos med državo in samoupravljanjem glede njihovega ustanavljanja, določanja obveznosti združenega sredstva in urejanja drugih vprašanj, pomembnih za njihovo delovanje. Jasneje je treba določiti, da imajo organi družbenopolitične skupnosti, glede na naravo dejavnosti, ki so posebnega družbenega pomena, določene pravice, obveznosti in odgovornosti, kadar gre za ustanavljanje in delo SIS, zagotavljanje materialne osnove za opravljanje teh dejavnosti, načrtovanje razvoja dejavnosti in uveljavljanja samoupravljanja v teh dejavnostih, piše med drugim v kritični analizi.

OBVEZNA USTANOVITEV SISOV LE ZA ZADOVOLJEVANJE SKUPNIH DRUŽBENIH POTREB

Določilo 1. odstavka 52. člena Ustave SFRJ je treba razlagati kot obveznost samoupravnega interesnega organiziranja na področju izobraževanja, znanosti, kulture, zdravstvenega in socialnega varstva ter načeloma kot obvezno ustanovitev posebne SIS za vsako od teh dejavnosti. Ustanoviti pa je mogoče eno samo samoupravno interesno skupnost za več sorodnih dejavnosti, kadar to zahtevajo konkretne razmere, vendar bi bilo v nasprotju z omenjenim določilom in ustavnimi načeli o samoupravnem interesnem organiziranju, če bi se ena samoupravna interesna skupnost organizirala za vse družbene dejavnosti (v občini idr.), piše med drugim analiza in dodaja, naj bi se interesne skupnosti na drugih področjih družbenih dejavnosti praviloma ustanovile samo na podlagi prostovoljnega združenja zainteresiranih subjektov. Njihovo obvezno ustanovitev je treba z zakonom določiti samo tedaj, če spada opravljanje dejavnosti v okvir zadovoljevanja »skupnih potreb družbe«.

Samoupravne interesne skupnosti na področju gospodarske infrastrukture je treba načeloma organizirati na podlagi prostovoljnega združenja organizacij združenega dela v teh dejavnostih in uporabnikov njihovih proizvodov in storitev. Vanje bi se lahko združevali tudi drugi interesi (npr. proizvajalci opreme). Zakonska obveznost združenja v samoupravno interesno skupnostna področju gospodarske infrastrukture bi bila predpisana samo za tiste dejavnosti posebnega družbenega pomena na tem področju, ki jih ni mogoče opravljati brez širšega solidarnega združenja sredstev oziroma če je trajno opravljanje dejavnosti nenadomestljiv pogoj za življenje in delo občanov ali delo organizacije združenega dela in drugih samoupravnih organizacij na določenem področju.

ORGANIZIRANJE NAJ BO SMOTRNO

Interesne skupnosti je treba smotno organizirati, pri tem pa upoštevati naravo odnosov, interese subjektov, ki se združujejo, in druge posebnosti dejavnosti na področju, za katero se ustanovljajo. Posebno vlogo in odgovornost v postopku organiziranja

samoupravne interesne skupnosti imajo tudi družbenopolitične organizacije.

Interesne skupnosti, v katerih se zadovoljujejo skupne potrebe v okviru izboljšanja poslovanja in povečanja delovne storilnosti, je treba načeloma organizirati po tako imenovanem funkcionalnem načelu (dohodkovno, tehnološko povezovanje idr.), kadar pa gre za zadovoljevanje skupnih potreb v okviru življenjskega standarda in razvoja družbe, je treba interesne skupnosti organizirati po teritorialnem načelu – za območje ene krajevne skupnosti ali več krajevni skupnosti, občine, dveh ali več sosednjih občin, idr. (npr. osnovno šolstvo in vzgoja). Če se zaradi zadovoljevanja določenih skupnih potreb družbe ustanovi samoupravna interesna skupnost po funkcionalnem načelu, je treba nujno zagotoviti njeno vključevanje v delo skupščine družbenopolitične skupnosti. Z zakonom je treba omogočiti ustanovitev samoupravne interesne skupnosti tudi za več sorodnih dejavnosti.

Omogočiti je treba, da se v samoupravne interesne skupnosti – poleg delavcev v temeljnih organizacijah ter delovnih ljudi in občanov v krajevni skupnosti – združujejo tudi drugi zainteresirani subjekti, ki so lahko nosilci pravic, obveznosti in odgovornosti v samoupravni interesni skupnosti, bodisi kot dajalci ali kot uporabniki storitev (npr. svobodni umetniki in drugi ustvarjalci na področju kulture, združeni v ustrezna združenja, lastniki motornih vozil prek avtomoto zveze itd.). Subjekti, ki lahko organizirano izražajo skupne interese v dejavnosti, za katero se ustanovlja samoupravna interesna skupnost, in ki s svojim delovanjem lahko pripomorejo k izpopolnjevanju te dejavnosti, pa zaradi svojega položaja ne morejo biti nosilci pravic, obveznosti in odgovornosti kot udeleženci v samoupravni interesni skupnosti, morajo delegirati svoje delegate v delegatske organe in telesa interesne skupnosti (npr. učenci in študenti – v silih usmerjenega izobraževanja, socialno – humanitarne organizacije – v silih socialnega varstva.)

SKUPNE STROKOVNE SLUŽBE ZA VEČ SISOV, ORGANOV DPS ALI KS

Z zakonom je treba omogočiti, da se bodo delavci združevali v sise prek svojih temeljnih organizacij, kot že doslej, pa tudi prek svojih delovnih organizacij, če je to predvideno s samoupravnim sporazumom o združenju v delovno organizacijo in pod določenimi pogoji, piše med drugim analiza in zaključuje, da je treba organizirati strokovne in organizacijsko-operativna dela za potrebe organov samoupravne interesne skupnosti in strokovni službi sise, prizadevajoč si, da se praviloma ustanovijo skupne strokovne službe za potrebe več samoupravnih interesnih skupnosti in celo organov družbenopolitičnih skupnosti, krajevni skupnosti in drugih zainteresiranih subjektov. Plansko – raziskovalna dela za potrebe samoupravnih interesnih skupnosti morajo opravljati zavodi za družbeno planiranje, ustrezni strokovni zavodi za posamezne družbene dejavnosti, planske strokovne službe v temeljnih organizacijah, kakor tudi znanstvene organizacije, ki jim samoupravna interesna skupnost zaupa opravljanje določenih del, informativno-analitično gradivo za potrebe samoupravne interesne skupnosti pa bi morali pripravljati tudi ustrezni upravni organi v okviru svoje odgovornosti za stanje na področju, za katerega so ustanovljeni.

Preveriti je treba pristojnost, organizacijo in način dela upravnih organov na tistih področjih, za katera so na podlagi ustave ali zakonske obveznosti ustanovljene samoupravne interesne skupnosti pa bi morali pripravljati tudi ustrezni upravni organi v okviru svoje odgovornosti za stanje na področju, za katerega so ustanovljeni.

Preveriti je treba pristojnost, organizacijo in način dela upravnih organov na tistih področjih, za katera so na podlagi ustave ali zakonske obveznosti ustanovljene samoupravne interesne skupnosti, in s tem odpraviti paralelizem pri njihovem delu, priporoča med drugim analiza in zaključuje, da bi bilo treba z ustavo izraziti pravico delovnih ljudi do samoorganiziranosti v samoupravni interesni skupnosti brez podrobnejšega opredeljevanja načel in oblik organiziranja in njihove vsebine, ker nastajajo te oblike samoupravljanja v interesni skupnosti kot dejanski izraz interesov združenih delovnih ljudi.